

Торайғыров университетінің
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайғыров университета

**ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ**

Экономикалық сериясы

1997 жылдан бастап шығады

**ВЕСТНИК
ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТА**

Экономическая серия

Издается с 1997 года

ISSN 2710-3552

№ 3 (2020)

Павлодар

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайгыров университета

Экономическая серия
выходит 4 раза в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на переучет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания
№ KZ93VPY00029686

выдано
Министерством информации и коммуникаций
Республики Казахстан

Тематическая направленность
публикация материалов в области экономики, управления,
финансов, бухгалтерского учета и аудита

Подписной индекс – 76133

Бас редакторы – главный редактор

Бегентаев М. М.
д.э.н., профессор

Заместитель главного редактора
Ответственный секретарь

Гребнев Л. С., *д.э.н., профессор*
Кофтанюк Н. В., *доктор PhD, доцент*

Редакция алқасы – Редакционная коллегия

Никифорова Е. В.,
Половинко В. С.,
Алмаз Толымбек,
Мукина Г. С.,
Алтайбаева Ж. К.,
Шокубаева З. Ж.

д.э.н., профессор (Россия);
д.э.н., профессор (Россия);
доктор PhD, профессор (США);
доктор PhD, доцент;
д.э.н., доцент;
(технический редактор).

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели
Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов
При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник Торайгыров университета» обязательна

<https://doi.org/10.48081/TPBF5864>

Л. А. Попп, А. Ж. Алибекова, Г. Б. Нуралдинова

Торайғыров университетi,
Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.

КОРОНОВИРУСТЫҢ ТАРАЛУЫНА БАЙЛАНЫСТЫ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАҒДАРЫСТЫҢ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАНДАҒЫ ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА БИЗНЕСКЕ ӘСЕРІ

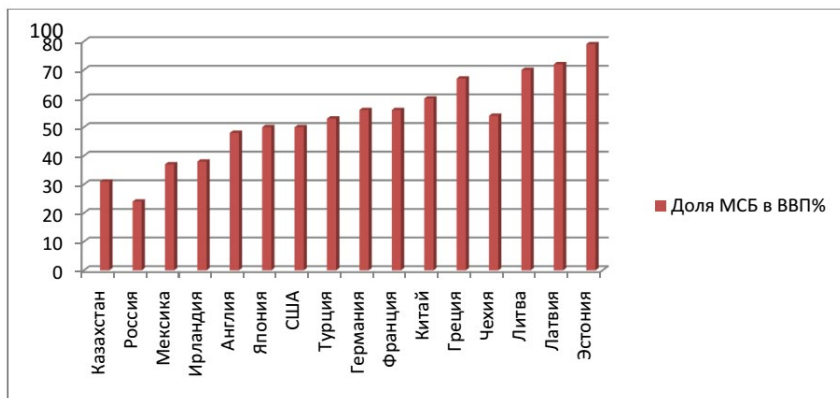
Бұл мақалада коронавирустың Қазақстандағы шағын және орта бизнеске, сондай-ақ пандемиядан зардап шеккен экономиканың басқа салаларына әсері талданады. COVID-19 пандемиясы тудырған қазіргі экономикалық дағдарыс өзінің мәні жағынан бірегей, өйткені ол экономиканың көптеген салаларына әсер етті. Пандемия әлемнің барлық елдерінің экономикасына кері әсерін тигізді. Бұл көбіне қабылданған шектеу шаралары ШОБ үлесі ең көп шоғырланған салаларға кері әсерін тигізуіне байланысты. Сұраныс пен кірістің төмендеуі айналым қаражатын толтыруға қаражаттың жетіспеуіне, оның міндеттемелерінің төлем қабілеттілігінің төмендеуіне әкелді; сонымен қатар ШОБ қызметкерлерді ұстап қалу және шектеуші шараларды сақтау үшін қосымша шығындар проблемасына тап болды.

Кілтті сөздер: кәсіпкерлік, шағын және орта бизнес, COVID-19 пандемиясы, кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау.

Кіріспе

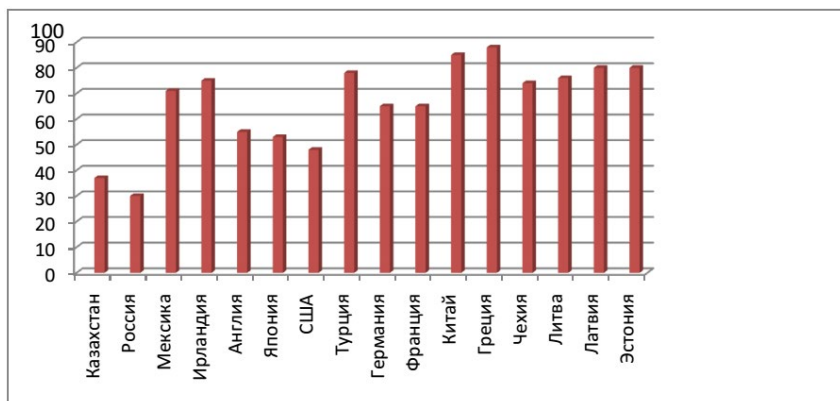
Шағын және орта бизнес – бұл мемлекеттің бүкіл экономикалық жүйесі құрылатын экономиканың тірегі. Бұл экономиканың ғана емес, тұтастай алғанда бүкіл мемлекеттің тұрақтылығы мен тұрақтылығын қамтамасыз ететін шағын және орта бизнес. Күшті шағын және орта бизнес – бұл жұмыс орындары, мемлекетке төленген салықтар, бұл қоғамға дағдарыстық кезеңдерге төтеп беруге көмектесетін күшті ШОБ.

Қазақстан экономикасындағы ШОБ үлесі елдің ЖІӨ-нің 30,8 % құрайды, бұл басқа елдермен салыстырғанда төмен көрсеткіш. 1-суретте әр түрлі елдердегі ЖІӨ-дегі ШОБ үлесі көрсетілген.

Сурет 1 – Елдердің ЖІӨ-дегі ШОБ үлесі

ШОБ-тағы жұмыспен қамтылған халықтың үлесі 37% құрайды (3,3 млн. адам). Әлемдік стандарттар бойынша бұл көрсеткіш төмен деңгейде, өйткені дамыған елдерде елдің ШОБ-ы елдің ЖІӨ-нің жартысынан көбін құрайды. 2-суретте кейбір елдермен салыстырғанда ШОБ-тағы Қазақстанның жұмыспен қамтылған халқының үлесі көрсетілген.

Сурет 2 – Қазақстанның жұмыспен қамтылған халқының ШОБ-тағы үлесі

Қазақстан экономиканы дамытудағы ШОК-тің маңыздылығын түсіне отырып, 2050 жылға қарай шағын және орта бизнестің ЖІӨ-дегі үлесін 50 % дейін жеткізуді мақсат етіп қойды, 2025 жылға қарай ШОБ-тың ЖІӨ-дегі үлесі 35 % құрауы керек.

Қазақстан бұл мақсатқа жете ала ма? Шынында да, бұл сахнаға қойылғанда, кез-келген адам пандемиямен жағдайды елестете алмады. Пандемияға қарсы күресте қабылданған шектеу шараларының салдары барлық елдердің экономикасына бір жылдан астам уақыт әсер етеді.

Зерттеудің нысаны: Қазақстан Республикасындағы шағын және орта бизнес

Зерттеудің пәні: коронавирустың Қазақстан Республикасындағы шағын және орта бизнеске таралуына байланысты экономикалық дағдарыстың әсері

Мақсаты: коронавирустың Қазақстандағы шағын және орта бизнеске, сондай-ақ пандемиядан зардап шеккен экономиканың басқа салаларына әсерін талдау.

Міндеттері:

– Экономикалық секторлардың өсу / құлдырау динамикасын талдау;

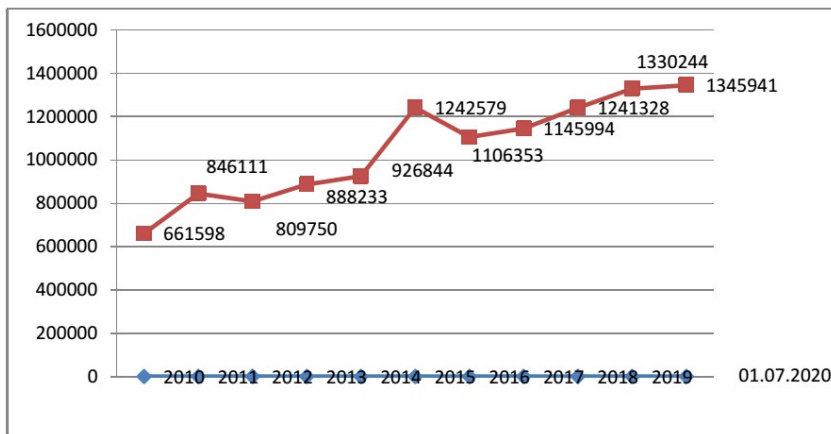
Зерттеудің әдістері мен нәтижесі

Бұл мақалада коронавирустың Қазақстандағы шағын және орта бизнеске, сондай-ақ пандемиядан зардап шеккен экономиканың басқа салаларына әсері талданады. COVID-19 пандемиясы тудырған қазіргі экономикалық дағдарыс өзінің мәні жағынан бірегей, өйткені ол экономиканың көптеген салаларына әсер етті. Пандемия әлемнің барлық елдерінің экономикасына кері әсерін тигізді.

Қазақстандағы ШОБ-тың кәсіпкерлікті қолдау бағдарламаларын жасау кезінде ескеру қажет өзіндік ерекшеліктері бар. Осылайша, Қазақстандағы ШОБ еңбек өнімділігінің төмендігімен, аймақтық және салалық шоғырлануымен сипатталады. Демек, аумақтық тұрғыдан ШОБ көбінесе Алматы – 195 589, Нұр-Сұлтан – 138707 қалаларында, сондай-ақ Алматы мен Түркістан облыстарында дамып, жұмыс істейді. Солтүстік Қазақстан мен БҚО-да жұмыс істейтін ШОК-тардың ең аз саны, сәйкесінше 30,6 мың және 43,1 мың. Аймақтардағы шағын және орта бизнес субъектілерінің санының көбеюіне немесе азаюына географиялық орналасуы, халық саны, аймақ дамуының жалпы экономикалық шарттары, кәсіпкерлік белсенділік деңгейі және басқалары сияқты факторлар әсер етеді.

Өндірістің ең үлкен үлесі (88 %) шағын (15–100 адам) және орта (101–250 адам) кәсіпорындарға келеді. Бір айта кетерлігі, бұл жұмыс істеп тұрған ШОБ-тың тек 20 % құрайды. ШОБ-тің 2/3 бөлігі және ШОБ-та жұмыс істейтіндердің жартысы еңбек өнімділігі төмен салаларда ұсынылған:

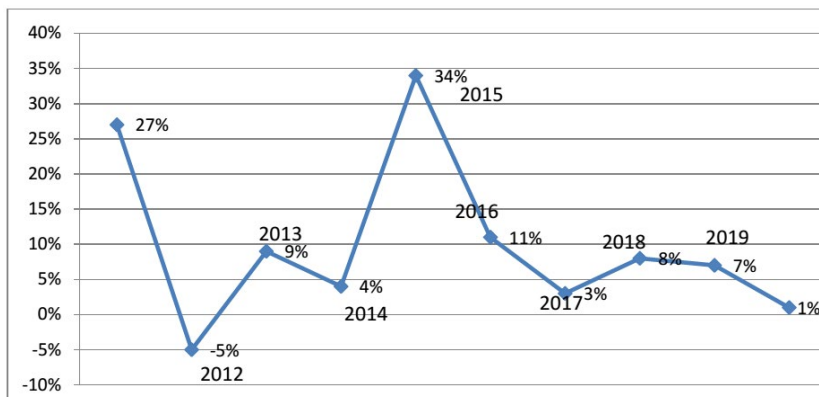
көтерме және бөлшек сауда, ауыл шаруашылығы және қызмет көрсету. Сонымен бірге, пандемия жағдайында бұл секторлар қабылданған шектеуші шараларды ескере отырып, ең көп зардап шеккен салалардың бірі болып шыққанын атап өткім келеді. Ресурстардың шектеулілігі және ШОБ-тың капиталға қол жетімділігінің төмендеуі жағдайды үлкен бизнеске қарағанда қиындатты.

Сурет 3 – Жыл бойына жұмыс істеп тұрған ШОК саны

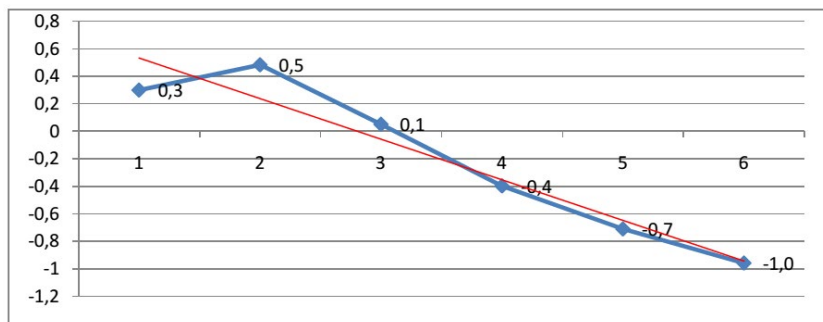
3-суретте көрсетілген ШОК санының өсуіне талдау жасай отырып, оның жүйелі болмағандығы туралы қорытынды жасауға болады: белсенді өсудің де, регрессияның да кезеңдері болды. Жұмыс істеп тұрған ШОК санының өсуінің ең белсенді кезеңі 2015 жылға сәйкес келді, 2014 жылмен салыстырғанда өсім 34 % құрады (315 735 бірлік). Бұл 4-суретте де айқын көрініс тапты. Ең үлкен құлдырау келесі 2016 жылы болды, белсенді ШОБ санының 24 %-ға төмендеуі (-136,226 бірлік).

Талдау нәтижесінде белсенді өсу кезеңі өткендігі анықталды. 2020 жылдың алғашқы алты айында жұмыс істеп тұрған ШОК саны 1 % өсті. Егер өсім қалған алты айда бірдей қарқынмен жалғасады деп болжасақ, онда жалпы жыл бойына жұмыс істеп тұрған ШОК саны 2 %-ға ғана өседі. Өсім 7 % болған 2019 жылмен салыстырғанда, 2018 жылы өсім 8 % құрады. Үкімет қабылдаған шаралар ШОБ санының тұрақты өсуін қамтамасыз ете алмайтыны анық. Пандемияның қазіргі жағдайы жұмыс істеп тұрған ШОК санына жақсы әсер етпейді.

Сурет 4 – Пайдаланылып жатқан ШОБ саны, пайызбен, жыл бойынша

2019 жылы және 2020 жылдың қаңтар-маусым кезеңінде жұмыс істеп тұрған ШОК санының өсу динамикасы толығырақ зерттелген.

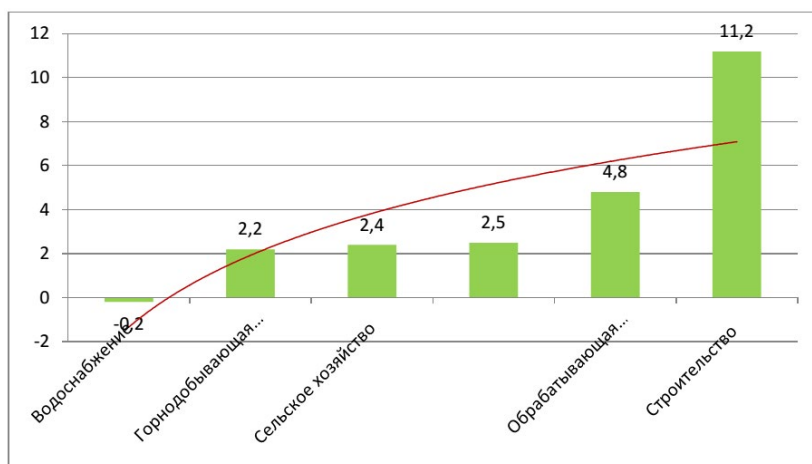
Сурет 5 – Жұмыс істеп тұрған ШОК санының өсу динамикасы / 2020 жылы айлар бойынша пайыздық қатынаста.

5-суретте 2020 жылдың алғашқы алты айында жұмыс істеп тұрған ШОБ санының төмендеу тенденциясы айқын көрсетілген. Төмендеу үрдісі жалғасады деп болжауға болады және егер Үкімет қазіргі жағдайда оның өмір сүруіне емес, ШОБ-ны қалпына келтіруге бағытталған шараларды қабылдаса, құлдырау едәуір маңызды болуы мүмкін.

Пандемия әлемнің барлық елдерінің экономикасына кері әсерін тигізді. Бұл көбіне қабылданған шектеу шаралары ШОБ үлесі ең көп шоғырланған салаларға кері әсерін тигізуіне байланысты. Сұраныс пен кірістің төмендеуі айналым

қаражатын толтыруға қаражаттың жетіспеуіне, оның міндеттемелерінің төлем қабілеттілігінің төмендеуіне әкелді; сонымен қатар ШОБ қызметкерлерді ұстап қалу және шектеуші шараларды сақтау үшін қосымша шығындар проблемасына тап болды.

Қазіргі жағдай 2020 жылғы қаңтар-маусымда өндірілген жалпы ішкі өнімнің (ЖІӨ) көлемі 27,7 трлн. теңгені құрады және өткен жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда нақты мәнде 1,8 %-ға төмендеді (Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің мәліметтері). 2020 жылы 2019 жылға қатысты теріс өсім болғанымен, 2020 жылы ЖІӨ 2018 жылдың сәйкес кезеңіндегі ЖІӨ-ден 11,2 %-ға жоғары екенін ескеру қажет.

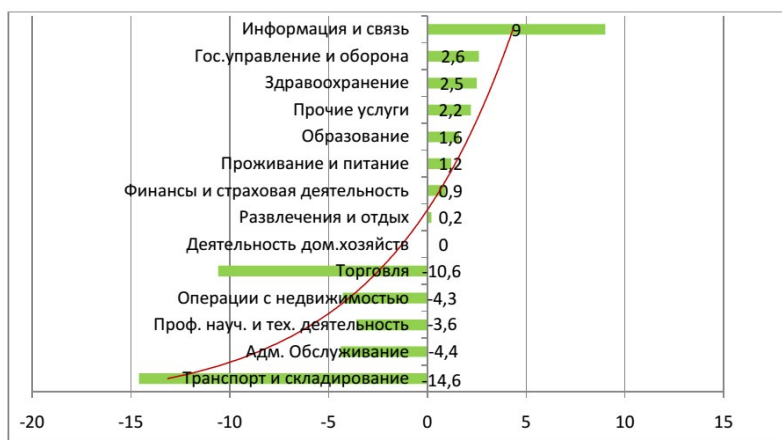

Сурет 6 – Экономика салаларының динамикасы пайыздық қатынаста

ЖІӨ құрылымында тауарлар өндірісінің үлесі 37,9 %, қызметтер өндірісі 55,9 %, салықтар 6,2 % құрады. Тауар өндірісінде ЖІӨ-нің өсуі 2020 жылы өткен жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда 4,1 % байқалады. Экономика салалары бойынша, 6-суретте көрсетілгендей, құрылыс секторы негізгі өсімді көрсетті. Су секторының аздап құлдырауын қоспағанда, экономиканың қалған бөліктері де өсімді көрсетті.

Қызметтер өндірісінде 2020 жылы ЖІӨ-нің өткен жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда 5,5 %-ға төмендеуі байқалады. Бұл жерде көлік және қойма, сауда, әкімшілік қызметтер, жылжымайтын мүлік пен кәсіби қызмет секторларының айтарлықтай құлдырауын атап өту қажет. Бұл салалар қызмет көрсету өндірісінде ЖІӨ-нің 65,9 % құрайды

7-сурет экономикалық салалардың өсу / құлдырау динамикасын пайыздық мөлшерде нақты көрсетеді, мұнда көлік және қойма секторында физикалық көлем индексі өткен жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда 2020 жылы 85,4 % құрады, ал негізгі құлдырау жолаушылар қызметі саласында болды. тасымалдау. Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің мәліметтері бойынша жүк айналымының көлемі 2020 жылы 276,6 млрд тонна-километрді құрап, 1 данаға қарағанда 3,4 % төмендеді. 2019 жылы жолаушылар тасымалы көлемі 77,2 млрд. Жолаушы-километрді құрап, 45,2 %-ға төмендеді. Өнеркәсіптің құлдырауына COVID-19 таралуын болдырмау үшін қабылданған шектеулер әсер етті.

Сурет 7 – Экономика салаларының динамикасы пайыздық қатынаста

2020 жылы сауда саласындағы физикалық көлем индексі 7-суретке сәйкес өткен жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда 89,4 % құрады. Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің мәліметтері бойынша, бөлшек сауда көлемі 2020 жылдың 1 жартыжылдығында 4,6 трлн. теңгені немесе 2019 жылдың тиісті кезеңінің деңгейіне 87,4 % құрады. Көтерме сауданың көлемі 10,1 трлн. теңгені немесе 2019 жылдың тиісті кезеңінің деңгейінің 92,1 %-ын құрады. Бөлшек саудада және көтерме саудада халық арасында COVID-19 ауруының көбеюін болдырмау үшін қажет болған шектеу шаралары нәтижесінде зардап шеккен.

Қорытынды

Зерттеу көрсеткендей, COVID-19 пандемиясы Қазақстандағы ШОБ-қа, әсіресе шағын бизнеске айтарлықтай кері әсерін тигізді. Бұл, бір жағынан,

ШОБ пен секторда жұмыспен қамтылған халықтың сауда және қызмет көрсету сияқты салаларда көп шоғырлануымен, екінші жағынан, ресурстардың шектеулі болуына және ШОБ-тың капиталға қол жетімділігінің төмендеуіне байланысты. Бұған қоса, Қазақстандағы ШОБ құрылымдық ерекшеліктерін атап өткен жөн, ол екі ірі қалада шоғырланудың жоғары болуымен, штат саны 100-ден 250 адамға дейінгі орта кәсіпорындардың үлесінің төмендігімен және еңбек өнімділігі салыстырмалы түрде төмен салаларда шоғырланумен сипатталады. Теріс динамика көрсеткен секторларда құлдырау карантиндік шаралармен де байланысты екенін атап өтуге болады. Сонымен бірге, біз қоғамдық тамақтандыру қызметі саласындағы оң динамиканы атап өтеміз. Карантиндік шараларға қарамастан, бұл секторлар жеткізілім қызметін ұсына алды. Карантиндік шаралардың әлсіреуі кезеңінде халықтың осы қызметтерге кейінге қалдырылған сұранысы және сұраныстың өсуі де өз рөлін ойнады. Сонымен бірге, күзде COVID-19 пандемиясының екінші толқыны пайда болу мүмкіндігін ескере отырып, орналастыру және тамақтану, ойын-сауық және демалыс, білім беру және басқа қызметтерге сұраныстың тұрақтылығына қатысты тәуекелдер сақталуда, бұл ШОБ үшін одан әрі шектеу шараларын қабылдауы мүмкін. және халық.

Пайдаланған деректер тізімі

1 Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің www.stat.gov.kz веб-сайтынан алынған мәліметте. [Электронды ресурс].

2 2020 жылғы маусымда ШОБ жүргізілген сауалнама нәтижелері туралы есеп. [Электронды ресурс]. – www.damu.kz Ernst & YoungLLC, 2020,

References

1 Qazaqstan Respyblykasy Ulttyq ekonomika ministrlygi Statistika komitetiniń veb-saitynan alynǵan málimette. [Data from the website of the Committee on Statistics of the Ministry of National Economy of the Republic of Kazakhstan]. [Electronic resource]. – www.stat.gov.kz.

2 2020 jylǵy maýsymda ShOB júrgizilgen saýalnama nátiжелeri týraly esep [Report on the results of the survey of SMEs conducted in June 2020]. [Electronic resource]. – www.damu.kz Ernst & YoungLLC, 2020.

Материал 21.09.20 баспаға түсті.

Л. А. Понн, А. Ж. Алибекова, Г. Б. Нуралдинова

Влияние экономического кризиса, связанного с распространением коронавируса на малый и средний бизнес в Республике Казахстан

Торайгыров университет,
Республика Казахстан, г. Павлодар.
Материал поступил в редакцию 21.09.20.

L. A. Popp, A. Zh. Alibekova, G. B. Nuraldinova

Impact of the economic crisis related to the distribution of coronavirus on small and medium businesses in the Republic of Kazakhstan

Toraighyrov University,
Republic of Kazakhstan, Pavlodar.
Material received on 21.09.20.

В данной статье проведен анализ влияния коронавируса на малый и средний бизнес Казахстана, а также на другие сектора экономики, наиболее пострадавшие от пандемии. Текущий экономический кризис, вызванный пандемией COVID-19, достаточно уникален по своей сути, так как он оказал влияние на большинство отраслей экономики. Пандемия оказала негативное влияние на экономику всех стран мира. Во многом это обусловлено тем, что принятые ограничительные меры повлекли за собой негативное влияние на отрасли с наибольшей концентрацией доли МСБ. Снижение спроса и выручки повлекли за собой нехватку средств на пополнение оборотного капитала, снижение платежеспособности по своим обязательствам, помимо этого МСБ столкнулся с проблемой удержания персонала и дополнительных расходов по соблюдению ограничительных мер.

Ключевые слова: предпринимательство, малый и средний бизнес, пандемия COVID-19, государственная поддержка предпринимательства.

This article analyzes the impact of the coronavirus on small and medium-sized businesses in Kazakhstan, as well as on other sectors of the economy most affected by the pandemic. The current economic crisis caused by the COVID-19 pandemic is quite unique in its essence, as it has impacted most sectors of the economy. The pandemic has had a negative impact on the economies of all countries of the world. This is largely due to the fact that the adopted restrictive measures entailed a negative impact on the industries with the highest concentration of the share of SMEs.

The decrease in demand and revenue resulted in a shortage of funds for replenishment of working capital, a decrease in solvency for its obligations, in addition, SME faced the problem of staff retention and additional costs to comply with restrictive measures.

Keywords: entrepreneurship, small and medium-sized businesses, COVID-19 pandemic, state support for entrepreneurship.

Теруге 21.09.2020 ж. жіберілді. Басуға 05.10.2020 ж. қол қойылды.
Электронды баспа
2,49 Мб RAM
Шартты баспа табағы 11,5
Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.
Компьютерде беттеген З. С. Исакова
Корректор: А. Р. Омарова
Тапсырыс № 3730

Сдано в набор 21.09.2020 г. Подписано в печать 05.10.2020 г.
Электронное издание
2,49 Мб RAM
Усл.п.л 11,5. Тираж 300 экз. Цена договорная.
Компьютерная верстка З. С. Исакова
Корректор: А. Р. Омарова
Заказ № 3730

«Toraighyrov University» баспасынан басылып шығарылған
Торайғыров университеті
140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

«Toraighyrov University» баспасы
Торайғыров университеті
140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.
8 (7182) 67-36-69
e-mail: kereku@tou.edu.kz
www.vestnik.tou.edu.kz